

GEOGRAFSKE OSNOVE DRUŠTVENO-GOSPODARSKOGA VREDNOVANJA POLUOTOKA OŠTRE (PREVLAKE)

GEOGRAPHICAL BASES OF THE SOCIO-ECONOMIC VALORISATION OF OŠTRA (PREVLAKA) PENINSULA

Sandra Jović Mazalin

Biskupijska klasična gimnazija
Ruđera Boškovića s pravom javnosti
Poljana Ruđera Boškovića 6,
Dubrovnik
sandjov@gmail.com

Josip Faričić

Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru
Ulica dr. Franje Tuđmana 24 i, Zadar
jfaricic@unizd.hr

Primljeno / Received: 15. 6. 2013.

Prihvaćeno / Accepted: 19. 11. 2013.

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

UDK / UDC 314.722 (439.5=163.42 Prevlaka) 091

Sažetak

U radu se razmatraju geografske osnove suvremenoga društveno-gospodarskog vrednovanja Oštre (Prevlake), krajnjeg II kopnenog dijela Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja temelje se na komparativnoj analizi različitih tekstualnih i kartografskih izvora geografskih podataka (stare karte, peljari, meteorološki podatci, prostorno-planska dokumentacija), terenskom istraživanju, metodi intervjua te korelaciji do sada nepoznatih i neobrađenih podataka s podacima iz postojeće, uglavnom historiografske, literature.

Utvrđeno je da je poluotok Oštra do nedavno je bio jedna od aktualnih svakidašnjih političkih tema s obzirom na otvoreno pitanje hrvatsko-crnogorske granice na kopnu i moru. Nakon okupacije a zatim i misije UN-ovih promatračkih snaga, Oštru je danas moguće obilježiti kao obalni prostor s prirodnim atrakcijama i spomeničkom baštinom čiju idilu narušavaju sablazno prazni, ruinirani ostaci vojne infrastrukture. Dosadašnji koraci u vrednovanju prirodnih i kulturnih resursa Oštre su nedovoljni, a prostorno-planska dokumentacija zbujujuća, pa je nužno u što skorije vrijeme primjereno urediti i gospodarski revitalizirati taj prostor. Stoga se predlaže primjereno društveno-gospodarsko vrednovanje Oštre, nacionalno simbolički i realno geostrateški važnog prostora. To podrazumijeva duguročno rješavanje otvorenog pitanja hrvatsko-crnogorskoga razgraničenja, a zatim pravedno rješavanje imovinsko-pravnih odnosa između države i lokalnog stanovništva, hortikulturno uređenje krajolika, obnovu staroga fortifikacijskoga sustava, osmišljavanje prikladnih kulturnih sadržaja i odmjereni razvoj turizma, sve sukladno principima održivoga, pametnoga i uključivog razvitka.

Ključne riječi: Oštra, Prevlaka, Konavle, Hrvatska, kulturni krajolik

Key words: Oštra, Prevlaka, Konavle, Croatia, cultural landscape

UVOD / INTRODUCTION

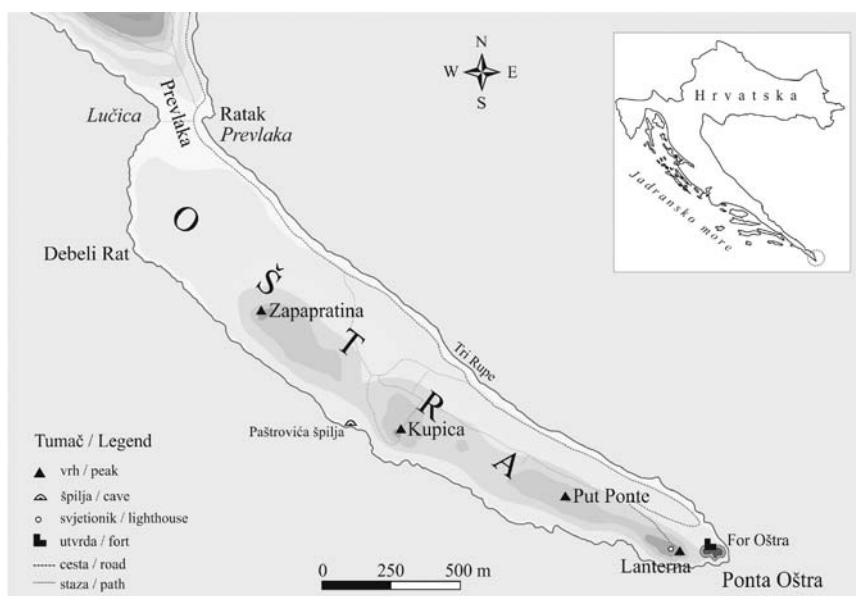
Oštra (često nazivana i Prevlaka) je mali hrvatski poluotok čije značenje u nacionalnim okvirima umnogome nadilazi njegovu površinu. Interes hrvatske akademske i ostale zainteresirane javnosti za

taj krajnji jugoistočni kopneni dio Hrvatske (Sl. 1) uglavnom je bio potaknut problemom velikosrpsko-velikocrnogorske okupacije od 1991. do 1992. te otvorenim pitanjem političkih odnosa s Crnom Gorom u pogledu razgraničenja na kopnu i moru (Lučić, Obad, 1994.; Macan, 1998.; Bojanić, 1999.).

Unatoč afirmativnim planovima prostornog uređenja taj nacionalno vrlo važan geostrateški prostor, koji je tijekom Domovinskog rata imao istaknutu ulogu u očuvanju cjelovitosti državnog teritorija, danas još uvijek ima marginalan položaj u hrvatskom društveno-gospodarskom sustavu. Teoretski model funkcioniranja prostora po načelu *jezgra-periferija* (Krugman, 1991., Baldwin, 2001.) na primjeru Oštre ima doslovnu potvrdu u praksi, i to na nacionalnoj i na regionalnoj (županijskoj) razini. Nažalost, nije primjereno vrednovana povijesna i geografska semiotika Oštre niti su optimalno iskorišteni potencijali koje ima taj, u fizičko-geografskom i povijesno-kulturnom pogledu atraktivan ali infrastrukturno neuređen i insuficijentan te zanemaren i fizionomski (ruševnim i nezgrapnim ostacima vojnih objekata, posebice onih građenih nakon Drugoga svjetskog rata) nagrđen prostor.

S obzirom da se radi o hrvatskom graničnom prostoru, društveno-gospodarski razvitak moguće je temeljiti korištenjem pogodnosti koje pruža prekogranična suradnja. U kojoj će mjeri to biti moguće ostvariti ovisi o politički iskrenom odnosu susjedne Crne Gore te komplementarnom gospodarskom pristupu koji respektira potrebe obje susjedne države. Prema Martínezevom modelu prekogranične suradnje (Martínez, 1986.) prostor Oštre mogao bi se definirati kao otuđeno prigranično područje. Osnovno obilježje tog tipa prigraničnog područja je ratno i postratno stanje, političke napetosti, etnički sukobi, teritorijalne pretenzije i sl. Suradnja je pak moguća, prema Martínezu (1986.), kada postoji gospodarska i društvena komplementarnost, te prijateljski i stabilni odnosi između dviju susjednih država.

Europska unija mnogim instrumentima financijske pomoći (*Instrument for Pre-Accession Assistance Cross-border Co-operation Programmes*, URL 1) podupire prekograničnu suradnju što nadilazi ekonomske benefite i pridonosi izgradnji zajedničke budućnosti europske zajednice naroda (Anderson i dr., 2003.). S obzirom na očekivano prostupanje Hrvatske Europskoj Uniji 1. srpnja 2013. moguće je jedan takav IPA program osmisliti i za područje dubrovačke regije i Boke kotorske u kojem bi se na optimalan način definiralo društveno-gospodarsko vrednovanje hrvatske Oštre. No pri tome je važno istaknuti da se budućnost ne može temeljiti na amputaciji prošlosti i zanemarivanju problema sadašnjosti koji još uvijek nisu riješeni – režim nadzora nad granicom je privremen, a razgraničenje na moru nije obavljeno (Pavić, 2010.).



Slika 1. Poluotok Oštra

Figure 1. Oštra Peninsula

PREDMET, CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA / RESEARCH OBJECTIVE, AIM AND METHODOLOGY

Predmet istraživanja koje je rezultiralo ovim radom jesu geografske osnove društveno-gospodarskoga vrednovanja poluotoka Oštre. Cilj je analizirati prostorne resurse, odnosno prirodnu i kulturnu baštinu Oštre koju valja istražiti, zaštititi i gospodarski vrednovati sukladno principima održivoga razvitka. Štoviše, vrednovanje dragocjenih prostornih resursa potrebno je, bez obzira što se radi o površinom malom i nenastanjem području, provoditi u kontekstu održivoga, pametnoga i uključivog razvoja koje je Europska Unija s pravom istakla kao ključne paradigme razvojne strategije za razdoblje do 2020. (Euro 2020; URL 2). Te strateške odrednice podrazumijevaju razvoj koji će voditi računa o potrebi odgovornoga gospodarenja neobnovljivim prostornim resursima, što se pak temelji na aplikaciji postignuća i inovacija na području obrazovanja, znanosti i visokih tehnologija, a sve s ciljem uključivanja svih dionika koji žive, djeluju i ostvaruju svoje potrebe u prostoru koji je obuhvaćen takvom strategijom. S time nisu u suglasju neke odrednice *Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije* iz 2003. s dopunama iz 2010. i *Prostornog plana uređenja Općine Konavle* iz 2007. jer se tim dokumentima predviđa kvantitativno intenzivan turizam (smještajni kapaciteti od 1800 ležajeva i nautička marina s 200 vezova na svega 1 km² površine poluotoka!).

Istraživanje Oštre temelji se na postojećim rezultatima proučavanja tog važnoga dijela hrvatskoga državnog teritorija (uglavnom u okviru povijesnih i pravnih rasprava), terenskom istraživanju, analizi različitih izvora geografskih podataka (stare karte, peljari, meteorološki podatci i dr.), podatcima iz prostorno-planske dokumentacije i pratećih tematskih karata te na metodi intervjua s pripadnicima lokalne zajednice u Vitaljini i djelatnicima tvrtke *Park Prevlaka*. Usporedna analiza svih prikupljenih podataka rezultirala je sintezom osnovnih geografskih obilježja Oštre te zaključcima o njihovom značenju u suvremenom društveno-gospodarskom vrednovanju toga hrvatskog poluotočica.

PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA / PREVIOUS RESEARCHES

O Oštri je do sada malo pisano s geografskog aspekta. Međutim, u okviru geografskih radova o Konavlima spomenut je i poluotok Oštra, primjerice u opširnoj sintezi o Konavlima J. Riđanovića (1969.) te u kraćem geografskom prikazu Konavala istoga autora (1974.). Kratak prikaz geografskih značajki Oštre priredio je D. Magaš za knjigu *Konavoska Prevlaka* J. Lučića i S. Obada (1994.). Političko-geografsku raspravu o privremenom režimu nadzora nad hrvatsko-crnogorskom granicom u području Oštre napisao je R. Pavić (2010.). Za geografe su dragocjene spoznaje do kojih su došli predstavnici drugih znanstvenih disciplina. Oštra je, naime, bila predmet istraživanja brojnih povjesničara. Taj interes motiviran je geostrateškim značenjem Oštre u nedavnoj hrvatskoj prošlosti, ali i premanentnim interesom pojedinih znanstvenika i znanstvenih timova za proučavanje političke, ekonomske i društvene prošlosti dubrovačke regije. O značenju Oštre tijekom obrambenoga Domovinskog rata detaljne rasprave su napisali J. Lučić i S. Obad (1994.), T. Macan (1998.) i I. Bojanić (1999.). O Oštri u širem kontekstu južnih granica Dalmacije pisali su S. Obad, S. Dokoza i S. Martinović (1999.). O ključnom događaju koji je odredio kasniju prošlost Oštre, o kupovini Konavala kojom su Dubrovčani u trajni posjed stekli taj primorski prostor 1419. i 1426., znanstvene radove napisali su P. Živković (1980., 1998.) i E. Kurtović (2000.). U njihovim radovima nalazi se i pregled starije historiografske literature hrvatskih, bosanskih i srpskih znanstvenika koji su se bavili Hranićevom i Pavlovićevom prodajom Konavala. Nakon kupnje Konavala Dubrovači su organizirali podjelu zemlje u toj svojoj novoj teritorijalnoj stečevini pa je to učinjeno i u Vitaljini što je podrobno obradio N. Kapetanić (1999.). O Konavlima, s nekim relevantnim činjenicama o Oštri, sveobuhvatnu znanstvenu monografiju u dva sveska napisali su N. Kapetanić i N. Vekarić (1998., 1999.). Osim povijesne demografije ti su autori obradili i druge relevantne društveno-gospodarske značajke

konavoskog prostora koji u svom vitaljinskom dijelu obuhvaća i nenaseljenu, ali u prošlosti gospodarski intenzivno vrednovanu zonu Oštre. Uz spomenute objavljene radove valja spomenuti i elaborat B. Šišića (2003.) o prirodnim obilježjima i vrijednostima poluotoka Prevlake, koji je međutim priređen kao podloga za planiranje turističkih aktivnosti, a nedostupan je široj akademskoj zajednici.

PRIRODNO-GEOGRAFSKA OBILJEŽJA KAO OSNOVA SUSTAVNOGA VREDNOVANJA OŠTRE / PHYSICAL-GEOGRAPHICAL FEATURES AS A BASIS FOR SYSTEMATIC VALORISATION OF OŠTRA PENINSULA

Poluotok Oštra je krajnji JI kopneni dio Republike Hrvatske. Zatvara ulaz u Boku kotorsku, što je tijekom prošlosti, kada je taj zaljev imao istaknuto vojno-geografsko značenje, posebno u vrijeme trojne osmanlijsko-mletačko-dubrovačke konfrontacije, a zatim i tijekom austrijske uprave, najjužniji hrvatski poluotok pozicioniralo kao važnu geostratešku točku. Na starim kartama stoga je ime Oštre posebno isticano veličinom u odnosu na sve okolne toponime (Sl. 2). Činjenicu da je danas to krajnja JI kopnena točka hrvatskoga državnog teritorija, odnosno krajnja točka države koja se nalazi u okvirima euroatlantskih integracija, valja i dalje vrednovati s političko-geografskoga tj. vojno-strateškoga aspekta. Pri tome je osobito važno da se u odnosu na Oštru definiraju jugoistočne granice hrvatskoga teritorijalnog mora te s tim u vezi granice epikontinentnog pojasa i zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa.

Poluotok Oštra pripada Donjoj Vitaljini u okviru katastarske općine Vitaljina. Prema suvremenom upravno-teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske Oštra se nalazi u sastavu Općine Konavle u okviru Dubrovačko-neretvanske županije. Istodobno se nalazi u sastavu župe Sv. Spasa u Vitaljini (sa statusom samostalne kapelanije od 1784., a statusom župe od 1952.) koja čini dio Konavoskog dekanata Dubrovačke biskupije (Kapetanić, Vekarić, 1999.).

U javnosti i dijelu znanstvene literature za Oštru se koristi i geografsko ime Prevlaka (ili Konavoska Prevlaka). Prvi poznati spomen Prevlake potječe iz 1454., i to prilikom diobe zemlje koju su Dubrovčani kupili od bosanskih velikaša u prvoj polovini 15. st. (Kapetanić, 1999.). Tim je toponimom izvorno označavan prostor geomorfološkog oblika *prevlaka*¹, što je naziv za uski korijen poluotoka koji je omeđen s dvije nasuprotno položene uvale. Prevlaka se, dakle nalazi na zapadnom

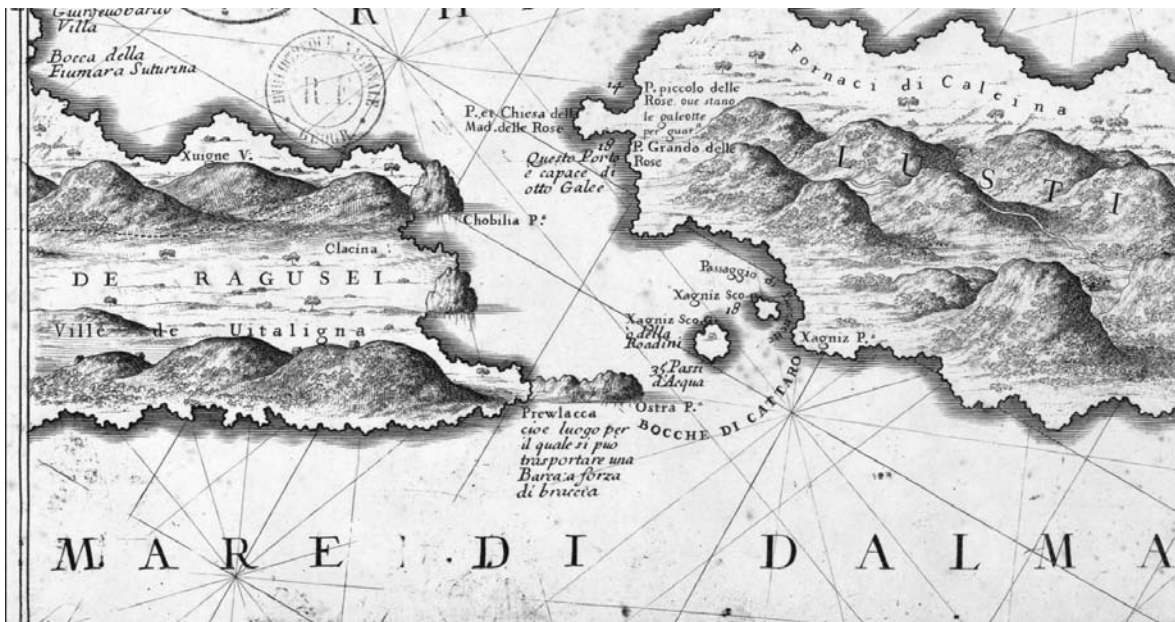


Slika 2. Isječak De Trauxove karte Boke kotorske i Crne Gore, Beč, 1808.

(Bibliothèque nationale de France, Département Cartes et plans, GE D-15453)

Figure 2 Section of De Traux's Map of Boka Kotorska and Montenegro, Vienna, 1808

¹ To je rezultat toponimizacije apelativa pri čemu se mijenja funkcija riječi: od opće imenice stvara se vlastito, preciznije, geografsko ime. Na isti način je imenovano naselje Privlaka u zadarskom priobalju.



Slika 3. Coronellijev prikaz Oštre s Prevlakom na karti Boka kotorske, Venecija, 1688. (Bibliothèque nationale de France, Département Cartes et plans, CPL GE DD-2987 (5890))
Figure 3 Coronelli's depiction of Oštra and Prevlaka on the Map of Boka Kotorska, Venice, 1688

rubu poluotoka Oštre. Taj pak poluotok na JI završava istoimenim rtom Oštra (inačice Ponta Oštra, Rt Oštra, Rt Oštro i Oštri rt). Geografsko ime Oštra zacijelo dolazi od staroga dubrovačkog naziva za rt (uz istodobne sinonime rât i ponta), a ne po romanskom nazivu za jug (tal. *ostro*, a otud hrv. *oštro*) (Skok, 1972.). Prema tome, toponimski likovi Rt Oštra, Ponta Oštra, Ponta d'Ostro i sl. zapravo su, u etimološkom pogledu, pleonazmi jer su dva jezično različita naziva istog značenja srasla u jedno geografsko ime (Skok, 1972.). Ipak, da bi se razlikovao poluotok od rta kojim taj poluotok završava, najbolje je za poluotok koristiti toponim Oštra, a za rt Ponta Oštra. To je u duhu jezično-geografskoga načela da se geografski objekti imenuju onim toponimom koji koriste stanovnici koji taj geografski objekt nastanjuju ili na neki drugi neposredan način vrednuju.

Površina poluotoka Oštre je 0,933 km² (Magaš, 1994.). Poluotok je dug 2,5 km. Najširi je u središnjem dijelu 480 m, a najuži na zapadnom dijelu, u zoni prevlake, gdje širina iznosi 170 m. Ta okolnost bila je posebno zanimljiva starim kartografima pa je, primjerice, V. M. Coronelli, službeni kartograf Mletačke Republike na prijelazu iz 17. u 18. st., uz prikaz Oštre na karti Boka kotorske dao bilješku kako je preko Prevlake moguće u rukama prenijeti mali brod (*Prewlacca cioe luogo per il quale si può trasportare una Barca a forza di braccia*) (Sl. 3).

Poluotok Oštra je povezan s vitaljinskim vapnenačkim hrptom preko uske prevlake, stiješnjene dvjema uvalama: Lučicom (Vanjskom Prevlakom) okrenutom prema otvorenome moru i Prevlakom koja se nalazi u Boki kotorskoj.

U geološkom sastavu prevladavaju kredni vapnenci koji grade i susjednu obalu prema SZ do Molunta. Geomorfološku osnovu poluotoka čini središnji hrbat (Sl. 4). Najviši vrh Oštre je Kupica, a visok je 65 m. Drugi su istaknuti vrhovi Lanterna (nazvan po tamošnjem obalnom svjetlu), visoka 62 m, te vrh Zapapatina i vrh na predjelu Put Ponte, oba visoka 60 m. S obzirom na vertikalnu raščlanjenost reljefa, razlikuje SZ dio poluotoka gdje intenzitet padinskih procesa nije velik te JI dio poluotok gdje se padine strmije pa je moguće očekivati veći intenzitet denudacije.

Obala je na JZ pretežno strma, dok je na SI, prema Boki kotorskoj niska i pristupačna. Strmci su na JZ Oštre visoki do 30 m. Privlačna su osnova za razvoj turizma, ali ujedno, zbog velikoga nagiba

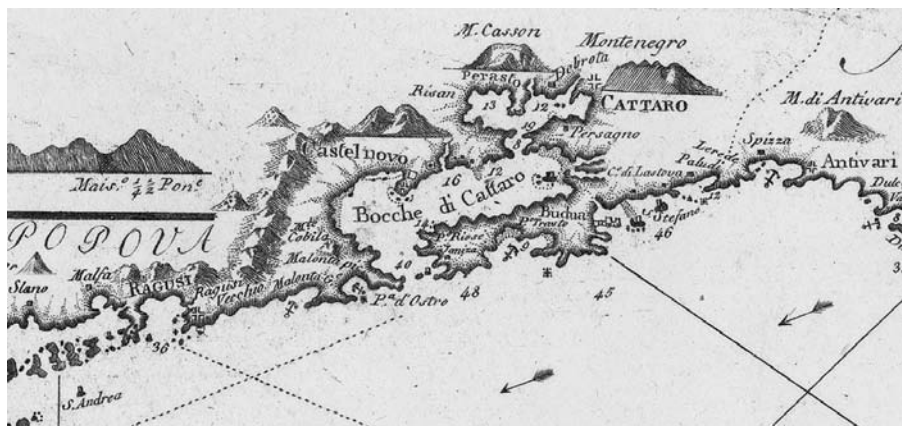


Slika 4. Pogled na Oštru sa sjevera

Figure 4 View of Oštra from north

padina i izloženosti valovlju s jadranske pučine, nepovoljni za uređenje lučice i organizaciju različitih pomorskih aktivnosti (ribolov uz uski obalni rub, kupališni turizam, posjećivanje speleološkog objekta Paštrovića špilje i sl.). Pristup s morske strane moguć je samo sa SI strane poluotoka. Na tom je prostoru, u uvali Prevlaka, obala uređena za pristajanje brodova. Međutim, najbliža sigurna luka za veće brodove u smjeru Dubrovnika nalazi se u Moluntu. To je posebno apostrofirano i na starim kartama, primjerice na karti Jadrana V. de Lucija iz 1809. (Sl. 5) te u peljarima, primjerice na prvom detaljnom peljaru Jadranskog mora Giacomina Marijenija iz 1830.

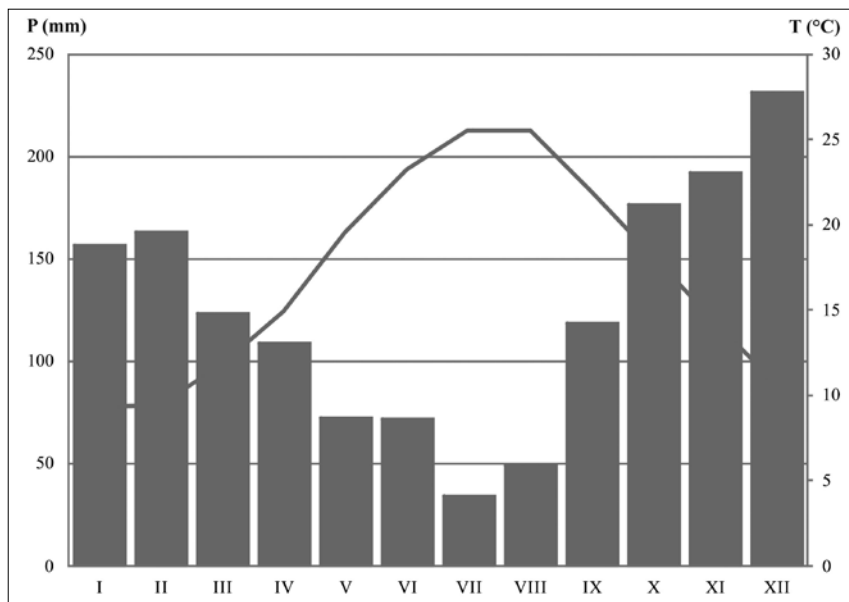
Na Oštri se od 2007. nalazi automatska meteorološka postaja. Međutim, niz podataka nije dovoljan da bi se mogli donijeti relevantni zaključci o klimatskim obilježjima i njihovom utjecaju na društveno-gospodarske aktivnosti u tom prostoru. U nedostatku meteoroloških podataka izmjerenih na Oštri, mogu poslužiti podatci meteorološke postaje Dubrovnik (*Klimatski atlas Hrvatske*, DHMZ, 2008.) za standardno klimatološko razdoblje od 1961. do 1990. te, samo okvirno (s obzirom na nedovoljan vremenski raspon), podatci meteorološke postaje u Moluntu za razdoblje od 2000. do 2011. (DHMZ, 2013.; Sl. 6). Na temelju podataka izmjernih u Dubrovniku i Moluntu, moguće je zaključiti da dubrovački obalni prostor prema Köppenovoj klasifikaciji klima ima Csa klimu, odnosno sredozemnu klimu s vrućim i suhim ljetima. Pri tome valja istaknuti da klimu Oštre koju gotovo posve okružuje more logično obilježava maritimnost. Srednja temperatura najhladnijeg mjeseca u godini, siječnja, iznosi 8,8 °C, dok srednja temperatura zraka najtoplijeg mjeseca, srpnja, iznosi 24,5 °C



Slika 5. Konavle s Oštrom na de Lucijevoj karti Jadrana, Trst, 1809.

(Znanstvena knjižnica Zadar, Zadar, Sign. 15188 D 20)

Figure 5 Konavle with Oštra on de Lucio's Map of the Adriatic Sea, Trieste, 1809



Slika 6. Klimadijagram meteorološke postaje Molunat za razdoblje 2000.-2011.

Figure 6 Climate graph of Molunat meteorological station for 2000-2011 period

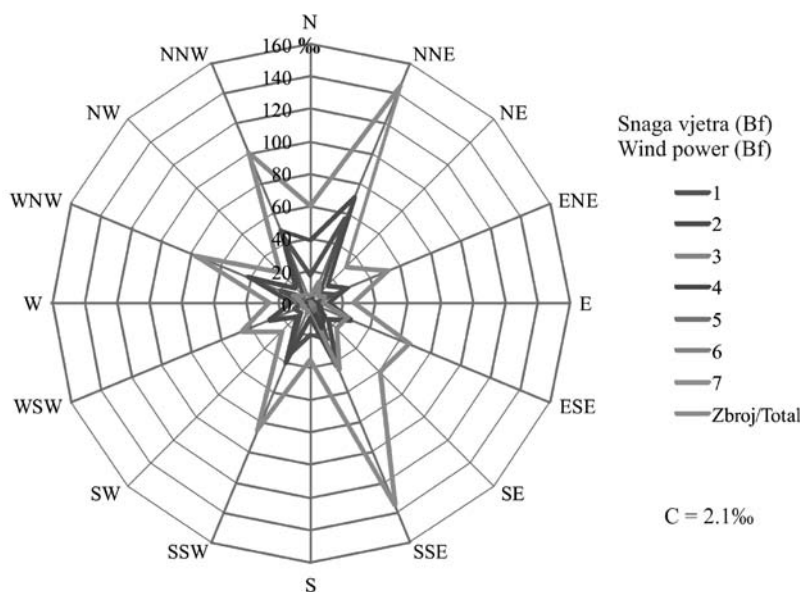
(u Moluntu srednja temperatura najhladnijeg mjeseca u godini, siječnja, iznosi 9,3 °C, dok srednja temperatura zraka najtoplijih mjeseci, srpnja i kolovoza, iznosi 25,5 °C). Prosječni temperaturni minimum u Dubrovniku također se bilježi u siječnju i iznosi -7 °C, dok je prosječni temperaturni maksimum u kolovozu i iznosi 36,6 °C. U Dubrovniku godišnje u prosjeku padne 1199,8 mm padalina, s time da najveća količina padne tijekom jeseni i zime, a najmanje ljeti (u srpnju u prosjeku 35,7 mm). U Moluntu je prosječna godišnja količina oborina 1451,9 mm, s time da najviše oborina, kao i u susjednom Dubrovniku, padne u studenom (192,2 mm) i prosincu (213,6 mm), a najmanje u srpnju (34,2 mm) i kolovozu (49,3 mm).

Česta je pojava suša koja osim ljetnih mjeseci zna obilježiti i početak jeseni. Spomenuti godišnji hod temperature zraka i količine padalina te s njima povezani obrnuto proporcionalni odnosi insolacije i naoblake, znatno pridonose turističkom vrednovanju Oštre u kontekstu prevladavajućega 3S (Sun, Sea, Sand) modela turizma.

Magla je rijetka pojava, javlja se samo 1,4 dana u godini pa ne ometa pomorski promet u akvatoriju Oštre, što je posebno važno s obzirom na razmjerno uzak ulaz u Boku kotorsku. Najčešći su vjetrovi jugo, bura, jugozapadnjak i sjeverozapadnjak (Sl. 7). Tišina je vrlo rijetka pojava. Najveću brzinu i snagu postiže jugo, a s obzirom na veliku duljinu privjetrišta, visoke valove mogu podignuti i vjetrovi južnoga i zapadnog kvadranta. Tim vjetrovima posebno je izložena pučinska strana Oštre što se očituje u abrazijskom djelovanju mora na obalni reljef te na otežanu plovidbu, posebno na ulazu u Boku kotorsku.

Pojedini tipovi vremena izmjenjuju se sukladno gibanjima zračnih masa te s tim u vezi razvojem atmosferskih promećaja, odnosno anticiklona i ciklona. Ljeti su moguće nepogodne, odnosno nevere. Većina vjetrova vezana je uz spomenute atmosferske poremećaje i nepogode dok se u stabilnim uvjetima tijekom ljetnih mjeseci razvija obalna cirkulacija zraka s naizmjeničnim puhanjem zmorca danju i kopnenjaka noću.

Zbog sekundarno propusne karbonatne podloge, unatoč razmjerno velike količine padalina, na poluotoku nema površinskih vodotoka. Opskrba vodom kroz prošlost je rješavana gradnjom cisterni i kopanjem zdenaca unutar vojnih građevina. Dvije velike cisterne u kojima se s nakapnih površina prikuplja kišnica izgradila je austro-ugarska vojska.



Slika 7. Relativna godišnja čestina vjetra prema smjerovima (u ‰) i prema snazi (u Bf), Molunat 2000.-2011.

Figure 7 Relative annual wind frequency by directions (‰) and by wind power (in Bf)

Dubine mora u akvatoriju Oštre su velike. Na pučinskoj strani dubine su veće od 100 m na samo 800 m udaljenosti od kopna. Dno je uz obalu stjenovito, a podalje od obale pješčani sedimenti postupno prelaze u mulj. Priobalna zona nastanjena je brojnim morskim organizmima. To je dobra osnova za različite oblike rekreacije, primjerice, ronjenje i podmorski sportski ribolov.

Vegetacija je tipična mediteranska. Prevladava nisko raslinje i to makija koju čine kserofitne i druge južnoeuropske i eumediteranske vrste (osobito planika). Mjestimično se razvila i šuma hrasta crnike. Na nekada kultiviranim površinama ponegdje se izdvajaju makijom i povijušama obrasla stabla maslina, rogača, smokvi i oskoruša, a u blizini fortifikacijskih objekata zasađeno je nekoliko stabala naranči. Isto tako, uz vojne objekte posađeni su čempresi, palme i agave. Nažalost, danas je cijela zona Oštre hortikulturno zapuštena (Sl. 8). U tom smislu nisu primjereno sugestivne izmjene i dopune Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije iz 2010 jer je njima tek naznačeno da je potrebno obaviti dodatno vrednovanje i eventualno zaštititi Oštru kategorijom značajni krajobraz.



Slika 8. Zapušten kulturni krajolik Oštre s prevladavajućom sredozemnom vegetacijom

Figure 8 Desolate cultural landscape of Oštra with predominantly Mediterranean vegetation

HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI RAZVOJ OŠTRE / HISTORICAL-GEOGRAPHICAL DEVELOPMENT OF OŠTRA PENINSULA

Oštra je na povijesnoj sceni, u svijetlu arhivske građe, relevantan geografski objekt od kraja srednjeg vijeka. Međutim, i ranije je, s obzirom na smještaj na ulazu u Boku kotorsku, zacijelo bila važan element terestričke navigacije.

Tijekom srednjeg vijeka Konavlima su zagospodarili bosanski velikaši. Pozivajući se na teritorij koji je bio pod upravom nekadašnje epidaurske biskupije Dubrovnik je nastojao steći prostor Konavala i sjeverne župe Dračevice, u kasnijim stoljećima poznatije kao Sutorina. Nakon dugih pregovora s hrvatsko-ugarskim vladarima i bosanskim velikašima 1419. Dubrovnik je uspio postići dogovor s bosanskim velikašem Sandaljem Hranićem, od kojeg je kupljen istočni dio Konavala (Donja Gora i Vitaljina u čijem sastavu je Oštra), a 1426. s Radoslavom Pavlovićem od kojega je kupljen zapadni dio Konavala s Obodom i Cavtatom (Živković, 1981., 1998.; Kurtović, 2000.). Narednih nekoliko godina nakon stjecanja Konavala zemlja je podjeljena dubrovačkoj vlasteli, a dio je ostao domaćem stanovništvu (Kapetanić, 1999.). Bosanski velikaši nisu bili zadovoljni s kupoprodajom konavoskog posjeda pa su isprovocirali Dubrovčane na vojni sukob, tzv. Konavoske ratove, prvi od 1430. do 1433., a zatim drugi od 1451. do 1454. (Kapetanić, Vekarić, 1998.). Nakon tih sukoba dubrovačka se vlast u Konavlima učvrstila, a II granica Dubrovačke Republike na prostoru Prevlake bila je stabilna sve do kraja Republike (Lučić, Obad, 1994.).

Već u počecima dubrovačke uprave Prevlaka je imala važnu geostratešku ulogu. Vijeće umoljenih je 1441. donijelo odluku da se prokopa najuži dio poluotoke Oštre te izgradi zid da bi se stanovništvo u slučaju opasnosti moglo skloniti (Kapetanić, 1999.). Po svemu sudeći do toga nije došlo, tj. Oštra nije postala otokom, a obrambenu i zaštitnu ulogu za lokalno stanovništvo istočnog dijela Konavala preuzeo je Molunat koji je bolje utvrđen, dok je za zapadni dio Konavala to bio Cavtat (Lučić, Obad, 1994., Obad i dr., 1999.).

Krajem 18. i početkom 19. st. događale su se velike promjene na ovom području kao posljedica interesa tadašnjih velikih europskih sila. Naime, prostor čitave Dalmacije pa tako i krajnjeg II našao se u žarištu sukoba velikih europskih sila tijekom Napoleonskih ratova (Obad i dr., 1999.). Sa SZ, tj. iz smjera Dalmacije dolazila je francuska vojska, a s II ruska i crnogorska vojska, te britanska mornarica na moru. Dubrovačka Republika, posebice njezin II dio koji čine Župa i Konavle, stradali su tijekom rusko-crnogorske provale u srpnju i rujnu 1806. godine pri čemu su pljačkaške postrojbe nanijele goleme materijalne štete, pljačkajući i paleći sve pred sobom, te ubijajući i odvođeci u zatočeništvo svakog tko se nije na vrijeme uspio skloniti u utvrđeni Dubrovnik (Foretić, 1980.; Lučić, Obad, 1994.). Nakon povlačenja rusko-crnogorske vojske uspostavljena je francuska vlast pod Napoleonovim vodstvom 1806. i tom prilikom dolazi do ukidanja Dubrovačke Republike, *de facto* u svibnju 1806. ulaskom francuske vojske u Grad, a *de jure* u siječnju 1808. službenim aktom/proglasom (Foretić, 1980.).

Francuzima je Prevlaka bila od iznimne važnosti zbog nadzora prometa kroz Boku kotorsku u kojoj se nalazila ruska mornarica. U kolovozu 1806. Francuzi su pokušali preko Prevlake napasti Ruse i istjerati ih iz Boke kotorske, ali s obzirom da još nisu bili dobro vojno utvrđeni nastupila je rusko-crnogorska protuofenziva uslijed koje je ponovno stradalo domaće stanovništvo izloženo pljački, uništavanju i razbojstvima, ponajviše od strane crnogorske vojske. Od rujna 1806. do kolovoza 1807. kad se rusko brodovlje povuklo iz Boke kotorske, Vitaljina i Prevlaka su bili pod ruskom kontrolom, nakon čega ponovno dolaze pod francusku upravu (Safonov, 1988., Novak, 2004.).

Oštra je obuhvaćena prvom znanstvenom hidrografskom izmjerom hrvatskog dijela Jadrana koju je u organizaciji francuske uprave započeo vodeći francuski hidrograf Charles François Beauteemps-Beupré, i to u dvije odvojene kampanje, prvoj 1806. i drugoj 1808.-1809.. Premda izmjera zbog vojno-političkih okolnosti nije dovršena, Beauteemps-Beupré je na temelju prikupljenih podataka priredio



Slika 9. Smještaj utvrde na Oštri s pogledom na ulaz u Boku kotorsku – u prvom planu For na Oštri, u sredini for na otočiću Mamuli (Rondona ili Žanjica) i u pozadini for na rtu Arzi na poluotoku Luštici

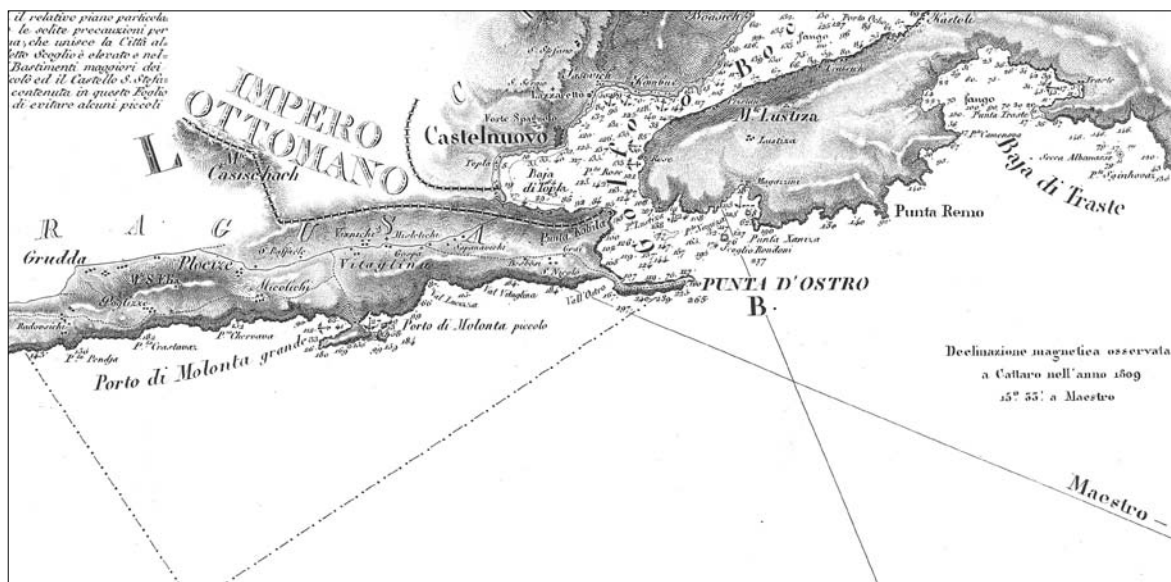
Figure 9 Location of the fortress on Oštra Peninsula with the view of the entrance of Boka kotorska Bay – in the front is For on Oštra Peninsula, in the middle is for on Mamuli Islet (also called Rondona or Žanjica) and in the back is for on Arzi Cape on Luštica Peninsula

iscprno izvješće. U njemu su, uz ostalo, detaljno opisane pomorsko-geografske značajke dubrovačkoga i bokokotorskoga navigacijskog područja. Posebno ga je zanimao ulaz u Boku kotorsku pri čemu je opazio veliku brzinu ulaznih i izlaznih morske struja te pomorce upozorio na potrebu vještoga manevriranja oko Ponte Oštre (Kozličić, 2006.).

Nakon Napoleonovog sloma 1813. i Bečkog kongresa 1814.-1815., uspostavljena je austrijska vlast i organizirana jedinstvena administrativna cjelina – Kraljevina Dalmacija, koja se prostirala od Raba i Karlobaga na SZ do Paštrovića i Budve na JI. Prvih desetljeća uprave austrijska vlast je održavala relativno dobre odnose sa susjednim turskim područjem u Sutorini, kojeg se htjela domoći kao i područja oko Kleka čime bi zaokružila svoj posjed u Dalmaciji. Polovicom 19. st. uslijed čestih protuturskih pobuna u pograničnim područjima Turskog Carstva ali i pobuna u Boki kotorskoj protiv austrijske uprave koja je bila poticana s talijanske strane (Lučić, Obad, 1994.), Austrija je počela vojno utvrđivati Boku kotorsku. Prvo se gradi jedna utvrda (for) na ulazu u Boku kotorsku na vrhu poluotoka Luštica, te još tri fora za kontrolu Tivatskog zaljeva, a 1856. počela je gradnja fora na vrhu Prevlake na Ponti Oštri (Lučić, Obad, 1994.) (Sl. 9).

Utvrđivanje Ponte Oštre bilo je u neposrednoj vezi s namjerom Austrije da Boku kotorsku učini jednom od svojih vojno-pomorskih baza. Taj se pak plan temeljio na rezultatima sveobuhvatne hidrografske izmjere Jadrana provedene u prvim desetljećima 19. st. Izmjera je rezultirala objavljivanjem prvih modernih pomorskih karata hrvatske obale 1822.-1824. (Sl. 10) te podrobim opisom obale u spomenutom Marienijevom peljaru Jadranskog mora iz 1830. U tim dokumentima posebna je pozornost posvećena Oštri.

Izgradnjom fora započelo je sustavno vojno vrednovanje Oštre, tijekom kojega su vojne posade biti stalne, a lokalno stanovništvo je postupno bilo potpuno potisnuto. Austrijske vlasti su bile u dobrim odnosima s domaćim stanovništvom, od kojih su pojedini uspjeli ponešto i zaraditi prilikom gradnje fora, pomažući u prijevozu tereta i sl. Unatoč stalnoj vojnoj posadi, seljaci iz Vitaljine koji su na Prevlaci imali većinu posjeda mogli su ih nesmetano koristiti uzgojem vinove loze i maslina te napasanjem sitne stoke. Izuzetak su bile vojne vježbe o kojima bi se stanovništvo obavijestilo i za to vrijeme onemogućenih radova na zemlji obeštetilo bi ih se, 1 fiorin po danu (Lučić, Obad, 1994.).



Slika 10. Oštra na XIII. listu pomorske karte *Carta di cabottaggio del Mare Adriatico*, Vojno-geografski institut, Milano, 1822.-1824.

(Državni arhiv u Zadru, Fond Geografskih i topografskih karata Dalmacije i susjednih oblasti, Sign. 76A)

Figure 10 Oštra on the section XIII of the chart *Carta di cabottaggio del Mare Adriatico*, Military Geographical Institute, Milan, 1822-1824

S obzirom na pomorsko-geografsko značenje Ponte Oštre na ulazu u Boku kotorsku, austrijske su vlasti dale izgraditi svjetionik. Taj je svjetionik ostao na istom mjestu do danas, s time da je njegov rad automatiziran.

Tijekom Prvoga svjetskog rata zbog talijanskih napada s mora i bojazni od eventualnog iskrcavanja u Moluntu, pojačana je izgradnja i utvrđivanje na Oštri. Zbog ratnih uvjeta austro-ugarska vlast je htjela otkupiti cijeli poluotok s čime vlasnici nisu bili suglasni pa je pokrenut postupak razvlaštenja uz novčanu naknadu. Iako je novac za tu svrhu bio osiguran, nikada nije došao u ruke vlasnicima (Lučić, Obad, 1994.).

Nakon Prvoga svjetskog rata u novoj državi Kraljevini SHS zemlja nije vraćena vlasnicima niti im je plaćena. Oštra je ostala pod državnom upravom iako Kraljevina SHS za taj prostor nije pokazivala veće zanimanje do tridesetih godina 20. st. kad se uređuju vojni objekti te omogućuju kvalitetniji morski i kopneni pristup poluotoku. U međuratnom razdoblju Vitaljani su u više navrata bezuspješno od civilnih i vojnih vlasti tražili povrat zemlje na Oštri ili da se obavi ponovna procjena i isplati odšteta. Kroz čitavo to vrijeme morali su plaćati porez na zemlju koji nisu koristili (Lučić, Obad, 1994.).

Tijekom Drugoga svjetskog rata Oštra je na osnovi Rimskih ugovora između NDH i Italije potpisanih 18. svibnja 1941. pripojena Italiji zajedno s Bokom kotorskom i II dijelom Konavala (Scotti, 1992.). Imala je važnu ulogu u obrani konavoske obale i ulaza u Boku kotorsku. Osim vojnog uporišta, na Oštri je bio smješten talijanski logor, kao i na obližnjem otočiću Mamuli. Mnogi su među logorašima na Oštri ubijeni i preminuli. Za vrijeme kratkotrajne talijanske uprave Oštra je pripojena upravno-teritorijalnoj jedinici *Provincia di Cattaro*, čime je po prvi put nakon pet stoljeća, makar vrlo kratko, taj hrvatski poluotok izdvojen iz dubrovačke administracije (Macan, 1998.). Nakon sloma fašizma u Italiji 1943. talijanska vojska se povukla iz Konavala i Prevlake, a na njeno mjesto došla je njemačka vojska, koja je to područje nedugo zatim ustupila Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Vlada NDH Oštru je pripojila Velikoj župi Dubrava, čime je završio kratki kotorski „intermezzo“. Za vri-

jeme boravka talijanske i njemačke vojske stanovnici Vitaljine obrađivali su svoju zemlju na Oštri, a oni na čijim posjedima su bili vojni objekti dobivali su novčanu naknadu (Lučić, Obad, 1994.).

Nakon Drugoga svjetskog rata, u okviru socijalističke Jugoslavije, pitanje vlasništva nad zemljom na Oštri nije riješeno. Kraće razdoblje od 1951. do 1954. vojska je plaćala najam seljacima na čijim posjedima su se nalazili vojni objekti. Već 1955. Stanovnicima Vitaljine zabranjen je pristup na Oštru. Te su godine na Prevlaci postavljeni rampa i straža, a naknada se više nije isplaćivala. Vitaljani su opet pokušavali od vlasti ishoditi povrat zemljišta ili primjerenu naknadu, ali je 1958. doneseno rješenje prema kojem zemljište na Oštri postaje „općenarodna imovina“ kojom upravlja Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane. Pritužbe na tu odluku od strane nekadašnjih vlasnika nisu urodile plodom. Štoviše, za sve godine tijekom kojih su plaćali porez na zemlju a nisu je koristili, nisu dobili nikakvu naknadu, a nisu imali ni pravo ubiranja maslina i rogača. Oštra je postupno sve više dobivala na značenju u okviru jugoslavenske doktrine jačanja obrane od mogućega napada s mora (iz smjera Italije, odnosno NATO-a), te je postala centar za obuku topnika, a sukladno novoj ulozi nadograđivani su i proširivani raznovrsni vojni objekti. U novoj koncepciji obrane obale Oštra je dobila važno mjesto kao sjedište radarskog sustava, raketne baze i protuzračne obrane (Lučić, Obad, 1994.).

Tijekom obrambenoga i oslobodilačkog Domovinskog rata JNA je bila u službi velikosrpsko-velikocrnogorskog agresora i sudjelovala je u razaranju i okupaciji Hrvatske, pa tako i Dubrovačkog kraja od rujna 1991. do listopada 1992. Tijekom 1992. hrvatske postrojbe počele su oslobodati Dubrovačko područje, u svibnju Župu dubrovačku, Rijeku dubrovačku i Dubrovačko primorje, a u listopadu Konavle.

Na sastanku između predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana i predsjednika tadašnje SR Jugoslavije Dobrice Ćosića 30. rujna 1992. u Ženevi postignut je dogovor o poluotoku Oštri (u relevantnim dokumentima taj se poluotok redovito imenuje toponimom Prevlaka) kao dijelu Republike Hrvatske koji privremeno postaje demilitarizirana zona pod nadzorom *United Nations Mission of Observers in Prevlaka* (Lučić, Obad, 1994., Macan, 1998.).

Međunarodne snage UNMOP-a na Prevlaci su se zadržale punih 10 godina i konačno se povukle 15. prosinca 2002., nakon što su Vlada Republike Hrvatske i Savezna vlada Crne Gore i Srbije potpisale Privremeni Protokol o Prevlaci 10. prosinca 2002. na graničnom prijelazu Konfin (Pavić, 2010., URL 3). S obzirom da je nadzor UNMOP-a tijekom spomenutih 10 godina produžavan svaka tri mjeseca, postojala je realna opasnost da se svaki put po isteku tromjesečnog mandata on dalje ne produži a srpsko-crnogorske snage zaposjednu Oštru. Stoga su postrojbe HV-a u civilu i s civilnim strojevima 1993. izgradile su pristupnu cestu sa SZ strane do Oštre preko koje bi hrvatska vojska imala olakšan pristup u slučaju potrebe vojne intervencije s ciljem uspostave neposredne hrvatske kontrole Oštre.²

MOGUĆNOSTI DRUŠTVENO-GOSPODARSKOGA VREDNOVANJA OŠTRE / POTENTIALS OF SOCIO-ECONOMIC VALORISATION OF OŠTRA

Nakon odlaska međunarodnih snaga s Oštre ponovno je pokrenuto pitanje vlasništva nad zemljom koja je 1958. oduzeta stanovnicima Vitaljine. Do danas to pitanje nije riješeno oko čega se vodi sudski spor između nekadašnjih vlasnika i države. U prvim godinama nakon ponovne uspostave hrvatskog suvereniteta na Oštri optimistično se razmišljalo o revitalizaciji krajnjega JI hrvatskog poluotoka pri čemu se Oštra turističkom projektom nastojala pretvoriti u istaknuto izletničko odredište kojim bi bila upotpunjena ponuda dubrovačke turističke regije.

² Prema usmenom priopćenju Bože Jovića, sudionika Domovinskog rata i svjedoka događanja na Prevlaci od prvih dana rata, te za vrijeme prisutnosti UNMOP-a.

S obzirom da je od prvog razvlaštenja seljaka na Oštri za vrijeme austro-ugarske uprave tijekom Prvoga svjetskog rata prošlo cijelo stoljeće, na tom je poluotoku (s manjim prekidima) posve zamrla poljoprivreda. Nekadašnji agrarni krajolik se posve promijenio, nestao je uslijed sukcesije izvorne mediteranske vegetacije, makije i šume hrasta crnike, unutar koje se još nadzire pokoje stablo masline, smokve, oskoruše i rogača. Iako gusto raslinje pridonosi ukupnom estetskom dojmu Oštre, u stanju je krajnjeg nereda pa bi je trebalo hortikulturno urediti i prorijediti, barem uz ceste i staze.

Republika Hrvatska, Dubrovačko-neretvanska županija i Općina Konavle osnovale su 2003. godine društvo Park Prevlaka d. o. o. za ugostiteljstvo, turizam, trgovinu i turističku agenciju koji skrbe o poluotoku Oštri. Sjedište Društva je u Grudi. U prosincu 2004. društvo Park Prevlaka je uvršteno na popis trgovačkih društava od posebnog interesa za županiju. Središnji državni ured za upravljanje državnom imovinom Društvo je dao na korištenje više čestica zemlje s izgrađenim objektima u vlasništvu Republike Hrvatske, za obavljanje ugostiteljske i drugih djelatnosti za koje je Društvo osnovano.

Društvo je razvrstano u male poduzetnike, čije su djelatnosti: taksi služba, vođeni prijevoz, iznajmljivanje strojeva i opreme, djelatnosti marina, kupnja i prodaja robe, trgovačko posredovanje, pripremanje hrane i pružanje usluga prehrane, pripremanje i usluživanje pića i napitaka, usluge smještaja, usluge putničke agencije, usluge športske rekreacije te obavljanje drugih djelatnosti za ugostiteljstvo i turizam. Financira se iz sredstava temeljnog kapitala koji su uplatili osnivači, prihoda od pružanja ugostiteljskih i turističkih usluga te prihoda od kamata na oročena sredstva (URL 4). Navedeno ukazuje na široku paletu usluga koje se nude posjetiteljima, ali i na mogućnost komplementarnog vezivanja tih usluga s drugim aktivnostima najbližih konavoskih naselja, ponajprije na poljoprivredu i ribarstvo.

Prevlaka se postupno prenamjenjuje u turističke svrhe. To više nije izoliran i zatvoren prostor, već je otvoren posjetiteljima tijekom cijele godine. U ponudi su tijekom ljetne sezone ugostiteljski objekt, eko vlakčić, iznajmljivanje opreme za plažu (ležaljke, suncobrani, kajaci), iznajmljivanje bicikla i posjet nekadašnjim vojnim tunelima uz stručno vodstvo za organizirane grupe posjetitelja (URL 5). Te aktivnosti, međutim, nisu dovoljne za uspješno poslovanje Parka Prevlake niti za primjereno uređenje nekadašnjih nadzemnih i podzemnih vojnih objekata koji i dalje djeluju sablazno, a mjestimično su i nesigurni za posjetitelje. Znatan dio tih objekata mogao bi se bez većih ulaganja dovesti u funkcionalno stanje, za razne potrebe od ugostiteljstva, sporta i rekreacije ili u svrhu kulturnih djelatnosti poput muzejskog postava (možda po uzoru na tvrđavu Imperijal na Srđu). U najvrjednijem fortifikacijskom objektu, utvrdi Ponta Oštra koja je upisana u Registar nepokretnih kulturnih dobara i preventivno je, premda nedovoljno, zaštićena (Sl. 11), mogla bi se, uz ostalo, postaviti kartografska izložba s povijesnim prikazima južnih granica Dubrovačke Republike i Dalmacije.

Zbunjujuća je prostorno-planska dokumentacija kojom na površini manjoj od 1 km² te na akvatoriju površine od oko 1,7 km² predviđeni brojni sadržaji koji će, ako se planovi ostvare, biti u izravnoj koliziji. Naime, teško je razumijeti planove županijskih i općinskih vlasti koje istodobno Prevlaku namjeravaju pretvoriti u turističko odredište koje u smještajnim kapacitetima i luci nautičkog turizma može odjednom prihvatiti preko 2000 posjetitelja, razvijati marikulturu (kavezni uzgoj ribe) te eventualno prostor zaštititi proglašenjem značajnog krajobraza.³ U ugostiteljsko-turističkoj zoni Prevlaka koja bi trebala obuhvatiti gotovo trećinu Oštre, predviđena je izgradnja hotela, turističkog naselja i posebnoga graničnog prijelaza. Sve to očito vodi prema masovnom turizmu, a na poluotoku postoje idealni uvjeti za razvoj ekskluzivnoga i najvišim ekološkim standardima prihvatljivoga turizma.

³ O svojevrsnim prostorno-planerskim „lutanjima“ svjedoči i činjenica da je od 1996. do 2005. donešeno nekoliko inačica plana *Prostorne mogućnosti razvitka turizma na području poluotoka Oštra*. Plan je izrađivala tvrtka Alfaplan za različite naručitelje, od Ministarstva turizma do tvrtke Park Prevlaka.



Slika 11. *Ostatci austro-ugarske utvrde na Oštri*

Figure 11 *Remains of the Austro-Hungarian fortress on Oštra*

Valja istaknuti da trenutno na Oštri nedostaje primjereno spomen obilježje Domovinskog rata tijekom kojeg je taj poluotok bio simbol teritorijalne cjelovitosti Hrvatske, posebno na južnom hrvatskom bojištu. Nije dobro da se na Oštri odražava nemaran odnos prema prošlosti. Naime, Protokol o privremenom razgraničenju na Prevlaci Republika Hrvatska je potpisala sa SR Crnom Gorom i Srbijom, a te države više nema, stoga Hrvatskoj još predstoji konačni dogovor oko JI kopnene i morske granice s Crnom Gorom. To je razlog više zašto se država mora primjerenije brinuti o tom geografski perifernom ali strateški važnom nacionalnom prostoru. Važno je pri tome na zadovoljavajući način razriješiti pravno-imovinski spor nekadašnjih vlasnika i države. Ako država nema financijske i organizacijske mogućnosti za revitalizaciju Oštre, bilo bi logično vlasnicima vratiti zemlju koji će je ponovno koristiti za poljoprivredu te za turizam i u neke druge svrhe, koje država te županija i općina propisuju putem prostorno-planske dokumentacije. Pri tome je tu dokumentaciju potrebno izmijeniti pri čemu je važno reducirati preambiciozne planove turističkog razvoja. Ako pak država smatra da je viši nacionalni interes da tim prostorom treba upravljati ovlašteno državno tijelo, onda se o Oštri treba bolje brinuti, barem na razini unaprjeđenja već spomenute osnovne turističke funkcije, što podrazumijeva uređenje infrastrukture i trajnu stručnu skrb o kulturnom krajoliku Oštre.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Oštra je krajnji jugoistočni hrvatski poluotok. Zbog istaknutoga je geoprometnog i geostrateškog položaja tijekom prošlosti imala važnu pomorsku i vojno-političku funkciju. U suvremenom vrednovanju geografskih obilježja Oštre, nakone njezine demilitarizacije koja je dovršena povlačenjem promatrača UN-a i uspostavom privremenoga graničnog režima između Hrvatske i Crne Gore, spomenute funkcije postupno se nadopunjuju turizmom.

S obzirom na elemente prirodne i kulturne baštine, postoje potencijali revitalizacije tog dijela hrvatskog prostora koja bi se trebala zasnivati na promišljenim aktivnostima (osobito u domeni turizma i kulture) sukladnim europskim smjernicama održivoga, pametnog i uključivog razvitka koji će biti u interesu lokalnog stanovništva ali i cijele Hrvatske. Pri tome su nužni preduvjeti dugoročno rješavanje otvorenog pitanja hrvatsko-crnogorskoga razgraničenja, a zatim pravedno rješavanje imovin-

ske-pravnih odnosa između države i lokalnog stanovništva, hortikulturno uređenje krajolika, obnova staroga fortifikacijskoga sustava, osmišljavanje prikladnih kulturnih sadržaja i redukcija planirane zone namijenjene izgradnji turističkog kompleksa.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

Anderson, J., O'Dowd, L., Wilson, Th. M. (2003.): Why Study Borders Now?, u: *New Borders for a Changing Europe – Cross-border Cooperation and Governance*, ur. Anderson, J., O'Dowd, L., Wilson, Th. M., Frank Cass Publishers, London, 1-12.

Baldwin, R. E. (2001.): *Core-periphery model with forward-looking expectations*, *Regional Science and Urban Economics*, 31 (1), 21-49.

Bojanić, I. (1999.): Prevlaka: pravno-povijesni prikaz, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 49 (1), 133-152.

Foretić, V. (1980.): *Povijest Dubrovnika do 1808., 2. dio: od 1526. do 1808.*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Izmjene i dopune Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Županijski zavod za prostorno uređenje Dubrovnik, Dubrovačko-neretvanska županija, Dubrovnik, 2010.

Kapetanić, N. (1999.): Podjela zemlje u Vitaljini u 15. stoljeću, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 37, 9-31

Kapetanić, N., Vekarić, N. (1998.): *Stanovništvo Konavala*, Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 7, Svezak 1, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik.

Kapetanić, N., Vekarić, N. (1999.): *Stanovništvo Konavala*, Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, Knjiga 7, Svezak 2, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik.

Klimatski atlas Hrvatske, ur. K. Zaninović, Državni hidrometeorološki zavod Hrvatske, Zagreb, 2008.

Kozličić, M. (2006.): *Istočni Jadran u djelu Beautemps-Beaupréa*, Hrvatski hidrografski institut, Split.

Krugman, P. (1991.): Increasing returns and economic geography, *Journal of Political Economy*, 99, 483-499.

Kurtović, E., (2000.): Motivi Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 38, 103-120

Lučić, J., Obad, S. (1994.): *Konavoska Prevlaka*, Matica Hrvatska, Dubrovnik.

Macan, T. (1998.): *Rt Oštra u povijesti i politici*, Matica Hrvatska, Zagreb.

Magaš, D. (1994.): Zemljopisna obilježja Prevlake, u: Lučić, J., Obad, S., *Konavoska Prevlaka*, Matica Hrvatska, Dubrovnik, 26-27.

Marieni, G. (1830.): *Portolano del Mare Adriatico*, Compilato sotto la Direzione dell'Istituto geografico militare dell'I. R. Stato maggiore generale, Dal capitano Giacomo Marieni, Dall'Imperiale regia stampera, Milano.

Martínez, O. J. (1986.): *Across Boundaries: Transborder Interaction in Comparative Perspective*, University of Texas at El Paso, El Paso.

Novak, G. (2004.): *Jadransko more u sukobima i brobama kroz stoljeća, II: Od 1409. godine do Drugog svjetskog rata*, Marjan tisak, Split.

Obad, S., Dokoza, S. i Martinović, S. (1999.): *Južne granice Dalmacije: od XV. st. do danas*, Državni arhiv u Zadru, Zadar.

Pavić, R. (2010.): Raščlamba „Protokola“ u svezi s granicom između Republike Hrvatske i Crne Gore, *Geoadria* 15 (2), 287-303.

Safonov, N. (1988.): *Ratovi na Jadranu 1797.-1815.*, Pomorska biblioteka, 37, Izdanje Mornaričkog glasnika, Beograd.

Prostorni plan Dubrovačko-neretvanske županije, Županijski zavod za prostorno uređenje Dubrovnik, Dubrovnik, 2003.

Prostorni plana uređenja Općine Konavle, IGH, Općina Konavle, Cavtat, 2007.

Riđanović, J. (1969.): Konavle – prostorni pojam i suvremeno značenje, *Geografski glasnik*, 31, 77-107.

Riđanović, J. (1974.): Konavle, u: Geografija SR Hrvatske, Knjiga 6: *Južno Hrvatsko primorje*, ur. M. Friganović, Školska knjiga, Zagreb, 215-218.

Scotti, N. (1992.): Rimski ugovori od 18. svibnja 1941. u priopćenjima predstavnika Nezavisne države Hrvatske, *Zadarska smotra*, 41 (4-5), 45-92.

Skok, P. (1972.): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Knjiga druga: K – poni, uredili M. Deanović i Lj. Jonke, priredio V. Putanec, JAZU, Zagreb, 575 (natuknica oštar)

Živković, P. (1981.): *Tvrko II Tvrtković*, Institut za istoriju Sarajevo, Sarajevo.

Živković, P. (1998.): Ustupanje Konavala Dubrovčanima, u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, ur. V. Stipetić, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 77-100.

Internetski izvori / Internet sources

http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/ipa/crossborder_en.cfm, veljača 2013.

http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm, veljača 2013.

<http://arhiva.morh.hr/hvs/SPORAZUMI/Prevlaka-HR.htm> (Aneks VI o kontroli demilitariziranih područja), siječanj 2013.

<http://www.revizija.hr/izvjesca/2011-rr-2011/04-trgovacka-drustva/trgovacka-drustva-na-drzavnoj-razini/646-park-prevlaka-doo.pdf>, siječanj 2013.

http://www.parkprevlaka.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=78:ultimate-style-control&catid=45:novosti, siječanj 2013.

SUMMARY

The paper discusses geographical bases of contemporary socio-economic valorisation of Oštra (Prevlaka) Peninsula, located in furthestmost southeastern part of the Republic of Croatia. The research results in this paper are based on comparative analysis of different textual and cartographic sources of geographical data (old maps, pilots, meteorological data, spatial planning documents), field research and interviews, and on correlating previously unknown and unprocessed data with the existing data found in mostly historiographic bibliography.

The research showed that, until recently, Oštra Peninsula was one of the widely discussed political problems related to the unsolved issues of Croatian-Montenegrin land and sea boundaries. After the occupation and subsequent UN Mission in that area, today Oštra can be regarded as a coastal area with natural attractions and significant monuments, whose idyllic scenery is disrupted by empty, demolished remains of military infrastructure. Previous attempts to valorise natural and cultural resources of Oštra Peninsula were partial, and spatial planning documents were confusing. Accordingly, it is necessary to reconstruct and economically valorise that area, particularly because of its geostrategic and symbolic importance. This socio-economic valorisation implies resolving the long-term issue of Croatian-Montenegrin boundary, and after that resolving the issue of property over the land between the state and local population, which should be followed by horticultural undertakings and landscaping, restoration of the old fortification system, introduction of appropriate cultural activities and moderate development of tourism, all of which are in accordance with sustainable, smart and inclusive growth.

Ekonomiska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen IX. / Broj 9
Zagreb - Samobor 2013.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2013.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Mlin na rijeci Muri kod Kotoribe (zbirka D. Feletara)